

Gulag: vzdálený, a přece blízký

Vážené čtenářky, vážení čtenáři!

Řekne-li se Gulag, většina z nás si představí sovětské lágry kdesi v sibiřské tajze nebo kazašské stepi. Aktuální číslo časopisu *Paměť a dějiny* připomíná, že některé tábory „souostroví Gulag“ se nacházely i v evropské části dnešního Ruska, což ale neznamená, že by v nich vládly lidštvější podmínky. Konkrétně se zaměřujeme na dvě oblasti: Republiku Komi v nejsevernější části Ruska a střední Povolží.

Zatímco v Komi Stalinovi otroci stavěli základní dopravní infrastrukturu a těžili dřevo a nerostné suroviny, v Povolží budovali zejména gigantické přehrady a průplavy. Těžko představitelné poměry, které v táborech panovaly, popisují ve svých článcích **Adam Hradilek** a **Jan Dvořák**. Rozhovor s Galinou Artemenkovou, zástupkyní ředitele Vlastivědného muzea v Intě, jednom z měst, které vzniklo jako tábor Gulagu, připravila **Anna Chlebina**.

Gulag byl blíže, než jsme si možná mysleli, nejen geograficky. Skončily v něm totiž tisíce českých krajanů, zejména z Ukrajiny, a československých občanů, hlavně z Podkarpatské Rusi. Ti na počátku čtyřicátých let hledali v Sovětském svazu azyl před fašistickým maďarským režimem, a dostalo se jim místo toho odsouzení do Gulagu za nedovolené překročení hranic. Takový osud postihl i chlapec z obálky našeho časopisu. Sedmnáctiletý Fedor Vojčuk utekl na jaře 1940 ve skupině třinácti kamarádů z Podkarpatské Rusi okupované Maďarskem do Sovětského svazu, v květnu téhož roku byl zadržen NKVD, vyšetřován a odeslán do zatím neznámého tábora Gulagu. Tam zemřel 25. října 1941 na zápal plic. Policejní fotografie ve vyšetřovacím spise je to jediné, co po něm zbylo. V té ještě dětské tváři je vše: strach, zoufalství, naděje a touha žít. Desítky milionů lidí zavražděných bolševickou vládou představují jen abstraktní číslo, fotografie Fedora Vojčuka ukazuje tvář jednoho z našich spoluobčanů, které nelidská mašinerie rozdrtila.

Také některé další články v aktuálním čísle *Paměti a dějin* souvisí s „Východem“. **Jiří Friedl** a **Jan Synek** přinášejí příběh dvou polských dezertérů, kteří se snažili přes československé území dostat na Západ a při tom se dopustili několika zbytečných a surových vražd. O tom, že lidské osudy jsou málokdy černobílé, svěd-

čí i kauza ukrajinského emigranta v Československu Borise Suchoručka-Choslovského, kterou zpracovala **Anna Chlebina**.

Z dalších textů stojí určitě za pozornost esej **Mikuláše Pešty** o dnes pozapomenuté tradici 17. listopadu, jež stála na perzekuci českých studentů v roce 1939 a kterou ztělesňoval zejména v Praze sídlící Mezinárodní svaz studentstva. Přestože byla využívána komunistickou propagandou, zažívá dnes v mezinárodním prostředí částečně renesanci.

Přípravu tohoto čísla časopisu *Paměť a dějiny* narušila pandemie onemocnění Covid-19 tragičtějším způsobem, než tomu bylo u čísel předchozích. Na počátku roku zemřel v Petrohradu na koronavirus historik **Michail Rogačev**, spolupracovník týmu Ústavu pro studium totalitních režimů, který se zabývá výzkumem Gulagu. Jeho rozpracovaný článek o vývoji Gulagu v Republice Komi tak musel dokončit jeho syn, rovněž historik, **Alexej Rogačev**.

Milé čtenářky, milí čtenáři, aktuální číslo *Paměti a dějin* nepřináší lehké čtení, přesto bych vám rád za celý tým, který se na jeho přípravě podílel, popřál inspirativní četbu a vydařený podzim.

Petr Zidek, šéfredaktor